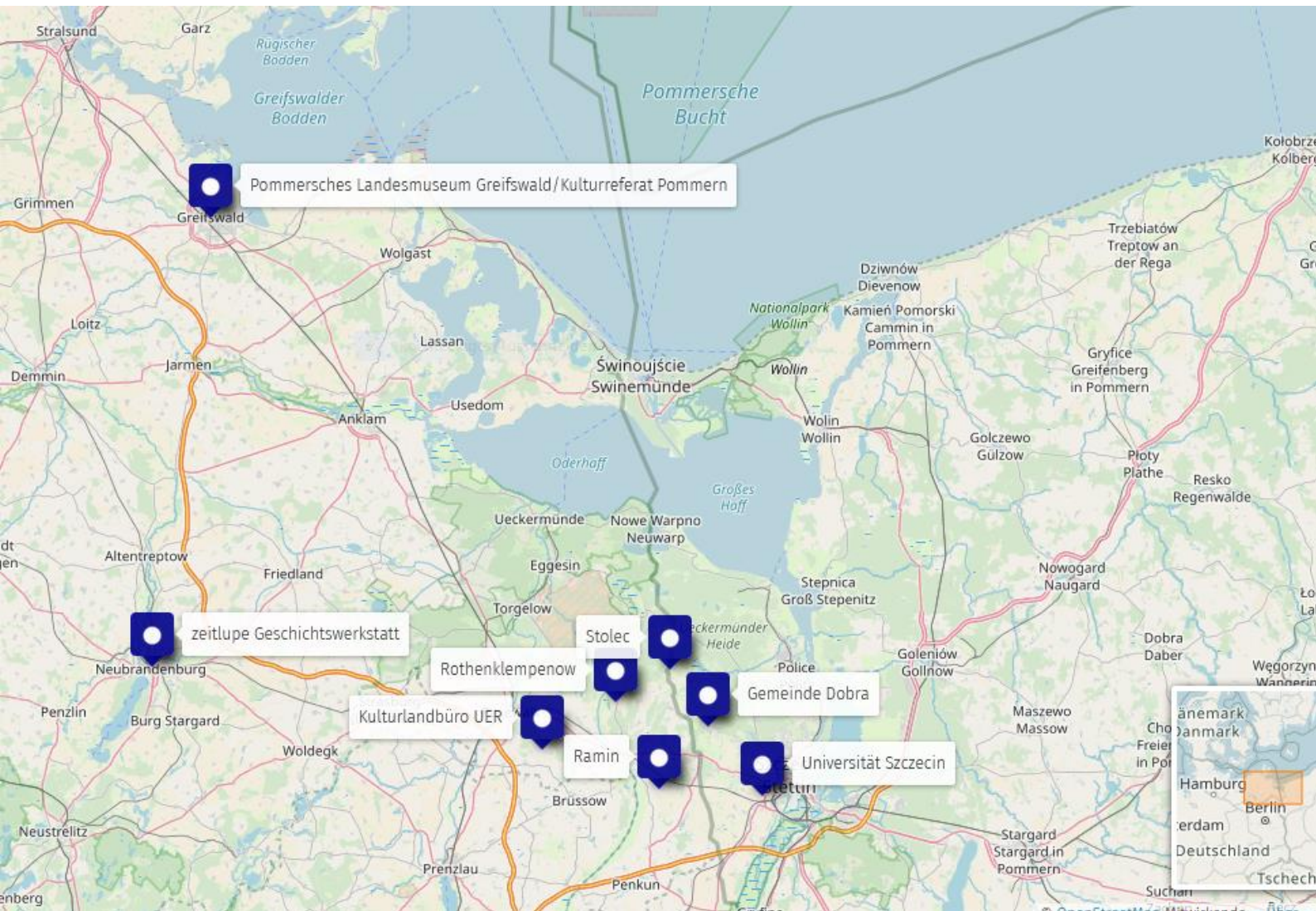

Irgendwo dazwischen | Gdzieś pomiędzy

Transgraniczny projekt poszukiwania śladów na Pomorzu

Do dziś obszary wiejskie służą jako powierzchnia projekcyjna dla opisów idealizujących lub stereotypowych. Można tu znaleźć zarówno obietnice "lepszego życia" czy wiecznej "idylli", jak i stygmatyzacje obszarów wiejskich jako wadliwych, niereformowalnych czy zacofanych. Wszystkie te atrybucje i rzekome "diagnozy" mają społecznie wybuchową moc. Ruchy społeczne, głównie prawicowe ekstremistyczne lub konserwatywno-rewolucyjne, wykorzystują je do mobilizacji ludności na obszarach wiejskich. Ostatnio pokazał to wzrost znaczenia AfD we wschodnich Niemczech, zwłaszcza na obszarach wiejskich.¹

W XX wieku "wieś" przeszła zasadniczą zmianę strukturalną, która jest ściśle związana z dyktaturami narodowych socjalistów i NRD. Z dwóch pozornie nieprzystających do siebie utopii społecznych narodowosocjalistycznej "Volksgemeinschaft" i socjalistycznego społeczeństwa NRD ("Junkerland in Bauernhand"), zarówno reżim nazistowski lat 30. i 40. XX w., jak i po 1945 r. reżim SED wyniosły obszary wiejskie do centrum wielkich projektów

¹ Bardziej szczegółowo Lukas Haffert: Stadt Land Frust. Eine politische Vermessung, München 2022, S. 88f.

infrastrukturalnych. Oba reżimy podniosły rangę wsi i małych miasteczek oraz prowincji i w ten sposób skutecznie wykorzystały potencjał mobilizacyjny obszarów wiejskich. Kryzysy takie jak upadek reżimu nazistowskiego w 1945 roku, masowa imigracja przesiedleńców po 1945 roku czy negatywne skutki przymusowej kolektywizacji i uprzemysłowienia produkcji roślinnej i zwierzęcej nie były w stanie złamać obietnicy nowoczesności dla obszarów wiejskich w Niemczech Wschodnich i Polsce Zachodniej. Dopiero koniec komunizmu wraz z likwidacją "Volkseigener Betriebe" i kombinatów (zwanymi w Polsce PGR), a następnie deindustrializacja, masowe bezrobocie i exodus ludności, spowodowały, że obszary wiejskie uległy dewaluacji ekonomicznej i kulturowej - z punktu widzenia dotkniętych nimi osób, w niektórych przypadkach do dziś.

Zapisy do szkół w Ramin 1940 r. (wzięte: www.raminpommern.de, dostęp: 17.2.23).

Szczególnie na Pomorzu kontrolowana przez państwo migracja wykwalifikowanych robotników w połowie lat 30. XX wieku, ukształtowana przez idee ekonomiczne i etniczno-rasistowskie, zapoczątkowała głębokie przemiany strukturalne i przemysłowe, które zostały zintensyfikowane przez rozwój obszarów, które można było wykorzystać do

celów rolniczych i przemysłowych oraz przymusową kolektywizację w NRD w rolnicze spółdzielnie produkcyjne. Po przejściu Pomorza pod polską administrację przez wojska radzieckie w 1945 roku wielu niemieckich wypędzonych z europejskiego Wschodu osiedliło się na wiejskich terenach Pomorza Zachodniego jako wykwalifikowani robotnicy i tzw. "nowi osadnicy". Antyfaszystowskie odczytywanie dyktatury nazistowskiej na wsiach jako następczyni "Junkertum" ułatwiło początkowo zatarcie jeszcze niedawnej historii narodowego socjalizmu na pomorskich wsiach, ale utrudniło też wysiedlonym mówienie o własnych doświadczeniach ucieczki, przymusowego osiedlenia i usunięcia z domów na dawnych niemieckich terenach wschodnich. W polskiej obecnie części Pomorza ponownie osiedlono przesiedleńców z Polski Wschodniej i Ukrainy, a także osoby z głębi Polski.² W polskiej obecnie części Pomorza, zgodnie z logiką kontrolowanej przez państwo migracji i przymusowego osiedlania Polaków z dzisiejszej Ukrainy, Białorusi i Litwy, nastąpił komunistyczny, antynazistowski i częściowo antyniemiecki zawłaszczanie "ziem odzyskanych".³ Granica przebiegająca przez teren Pomorza stała się ideologiczną granicą pomiędzy dwoma oficjalnie "bratnimi" państwami sąsiadującymi ze sobą.

² Über den Umgang mit den deutschen Hinterlassenschaften und Spuren in Polen vgl. Karolina Kuszyk: Poniemieckie, Wołowiec 2019; Dies.: In den Häusern der anderen: Spuren deutscher Vergangenheit in Westpolen, Berlin 2022.

³ Vgl. Beata Halicka: Polens Wilder Westen. Erzwungene Migration und die kulturelle Aneignung des Odraums 1945-1948, Paderborn 2013.

W niemieckiej części Pomorza zerwanie z systemem w 1989 roku doprowadziło do gwałtownego spadku liczby mieszkańców wsi, a szczególnie dobrze wykształceni opuścili region. Ci, którzy pozostali, nadal zmagają się z ograniczonymi możliwościami zatrudnienia, rozpadem i masowym demontażem infrastruktury gospodarczej i społecznej z dala od dużych miast. Na tle tych doświadczeń historia ludzi, którzy osiedlili się na Pomorzu Zachodnim w okresie narodowego socjalizmu, a później w NRD, nabiera tym bardziej pozytywnego znaczenia w pamięci lokalnej i rodzinnej. W Polsce i Niemczech dziedzictwo nazistowskiej "Volksgemeinschaft", NRD-owskiego antyfaszyzmu czy przymusowych migracji w Polsce Ludowej utrudnia mówienie o doświadczeniach ludzi i o przemianach społecznych na Pomorzu Wiejskim w XX wieku.

Cele projektu: Na zachód i wschód od Odry (w dwóch wsiach) chcemy zachęcić młodzież, dorosłych i osoby z doświadczeniem migracyjnym do poszukiwania śladów migracji, osiedlania się i opuszczania kraju oraz ich wpływu na biografie i historie ich rodzin - lokalnie, transgranicznie i międzypokoleniowo. Możliwymi formami podejścia do historii wsi i rodziny byłyby np. wywiady z członkami rodziny (jak trafiliśmy do wsi, jakie znaczenie ma wieś dla mnie i/lub mojej rodziny) lub mieszkańcami wsi. Inną opcją byłoby podjęcie inicjatywy i poszukiwanie śladów historii "starych rzeczy", na przykład w Archiwum Państwowym w Szczecinie przy pomocy lokalnych izb historii i muzeów. W inicjowaniu i realizacji projektu perspektywa w szczególności posiada doświadczenie w organizacji i realizacji projektów ponadnarodowych oraz wiedzę i umiejętności metodologiczne w zakresie lokalnej pracy edukacyjnej.

Powinna istnieć możliwość przetwarzania badań w różnych formatach kreatywnych, medialnych i teatralnych. Na przykład dwujęzyczna wystawa gromadzi wyniki tych badań i może służyć jako najlepsza praktyka inspirująca do naśladowania i dalszych poszukiwań. Kulturlandbüro Uecker-Randow, jako regionalne biuro sieciowe dla osób zaangażowanych kulturalnie w regionie transgranicznym, odgrywa ważną rolę jako zawias. Dzięki temu wyniki mogą być udostępniane innym zainteresowanym - w formie analogowej i cyfrowej. Oprócz mieszkańców wsi Ramin i Stolec-Dobra/Dołuje-Kościno, w grę wchodzi również osoby zainteresowane i zaangażowane w lokalne prace historyczne w okolicznych wsiach. Dzięki nim modelowy eksperyment mógłby zostać przeniesiony także do innych wsi (nie tylko) na transgranicznym Pomorzu.

Wann: Jesień/zima r. 2023/2024

Partnerzy do współpracy:

perspektywa (RAA M-V e. V.)
Kulturlandbüro Uecker-Randow
Gutshaus Ramin e.V.
Heimatstube Ramin
Heimatmuseum Rothenklempenow
Kulturreferat Pommern am Pommerschen Landesmuseum Greifswald
Gmina Dobra
Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju Sołectwa Mierzyn
Uniwersytet Szczeciński

O pracowni historycznej *zeitlupe*:

Forschen-Beraten-Bilden: Pracownia historyczna [zeitlupe](#) przy [RAA M-V e. V.](#), z siedzibą w Neubrandenburgu od sześciu lat opracowuje i realizuje lokalne programy edukacyjne z zakresu historii narodowego socjalizmu, stawiając sobie za cel pracę edukacyjną zorientowaną na demokrację, integrację i antyrasizm. Miejsca takie jak miejsce pamięci obozu koncentracyjnego "Waldbau" (Neubrandenburg) lub miejsce pamięci obozu koncentracyjnego Retzow-Rechlin są wynikiem starań *zeitlupe* i jej partnerów współpracujących w zakresie badań nad historią miejsc pamięci narodowego socjalizmu, takich jak byłe obozy koncentracyjne w Meklemburgii-Pomorzu Przednim, opracowywania kreatywnych i ogólnodostępnych formatów innowacyjnej pracy edukacyjnej na podstawie tych badań oraz doradzania i wzmacniania zaangażowanych podmiotów w lokalnej edukacji historycznej.